

УДК 330.3

А. К. Андрюшко,
директор ДП «Кривбасстандартметрологія», м. Кривий Ріг

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті досліджено інноваційну активність підприємств України. На основі проведеного аналізу визначено напрямки активізації інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

This paper looks into the innovative activity of enterprises in Ukraine. Tendencies of innovation boosting of domestic enterprises are determined on the basis of the analysis.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційна активність, джерела фінансування.

Keywords: innovation, innovation development, innovative activity, sources of financing.

Постановка проблеми. На сьогодні основним завданням України є глибоке коригування економіки, мета якого - не просто економічне зростання, а набуття ним соціальної природи як основи стабільного економічного росту. Труднощі становлення ринкових відносин пов'язані з процесами зниження рівня НТП в Україні, який повинен бути головним фактором підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств. Обговорюючи проблему необхідності активізації інноваційного сектора економіки, слід зазначити, що в останні роки урядом прийнято багато постанов та рішень, державних програм, спрямованих на підвищення інноваційної результативності підприємств, однак більшість з них не вдалося реалізувати в повному обсязі в реальній економіці. В цих умовах виникають економічні суперечності між інтересами держави та підприємствами, орієнтованими на інноваційний шлях розвитку, розв'язання яких потребує ґрунтовних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами інноваційної активності та інноваційного розвитку національної економіки в цілому привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Значний вклад щодо вивчення цих процесів внесли наступні вітчизняні вчені: С.С. Арутюнян, В.М. Гець, В.А. Гросул, Н.В. Данік, А.В. Ключник, Г.І. Мерніков, Л.І. Федулова та інші. Більшість з яких вважають, що саме від активності державної політики залежить інноваційний розвиток економіки. Проте розробка заходів щодо інноваційного розвитку економіки та формування його стратегічних напрямів в контексті трансформаційних перетворень економіки залишаються актуальними.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті є дослідження сучасного стану та проблем розвитку інноваційної діяльності та узагальнення отриманої інформації для розробки і впровадження заходів щодо підвищення рівня інноваційної активності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення науки і технології визначають не тільки динаміку економічного зростання, але і рівень конкурентоспроможності держави і світовому співтоваристві. На жаль, Україні поки пишатися нічим: її частка у світовому ринку наукомісткої продукції складає близько 0,3%, а частка інноваційної продукції - менше 5% від загального обсягу промислової продукції [3].

Головна мета інноваційного типу розвитку полягає в отриманні максимального економічного ефекту від кожної одиниці впровадженого і перетвореного на товар винаходу та ідеї. Можна стверджувати, що в даний час в Україні державної інноваційної політики не існує. Разом з тим інтелект і знання є одним з головних резервів країни, причому єдиним відновлюваним ресурсом. Для його застосування у країні є головне - це освічені кадри та наука, але, на жаль, вони практично не використовуються, тому що немає внутрішнього попиту на інтелект і нове знання, немає інфраструктури, яка цей попит забезпечить.

Для оцінки розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств вихідною інформацією про динаміку розвитку інноваційних процесів у промисловості України є кількісні показники щодо підприємств різних напрямків, які впроваджували інновації на своїх виробництвах [1]. В таблиці 1 вказано кількість підприємств, які займалися вдосконаленням існуючих або впровадженням нових методів виробництва та обробки продукції. Також враховані промислові підприємства, які займалися освоєнням виробництва нових видів продукції, як по відношенню до ринку, так і в рамках конкретного інноваційно-активного виробництва.

Розраховані темпи росту кількості підприємств, які займалися інноваціями, у 2012 році по відношенню до 2005 та 2009 років дають змогу зробити висновок, що має місце загальне зростання кількості інноваційно-активних підприємств, порівняно з 2005 роком на 69,3 %, а в порівнянні з 2009 роком - на 16,2 %. Це говорить про наявність позитивної тенденції щодо розвитку загальної інноваційної активності на промислових підприємствах. Але у 2012 році кількість таких підприємств залишається все ще нижчою на 8,1 % у порівнянні з 2000 роком. Відповідно, можна стверджувати, що в даний час є резерви для підвищення, а у відношенні до деяких підприємств і початку здійснення інноваційної діяльності.

Таблиця 1.
Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації в Україні [4]

Показники	2000 рік	2005 рік	2009 рік	2012 рік	Темп росту, % 2012 р.до		Відхилення 2012 р. до	
					2005	2009	2005	2009
Всього	1491	810	1180	1371	169,3	116,2	561	191
У тому числі впроваджувати нові або вдосконалювати методи обробки або виробництва продукції	416	402	452	598	148,8	132,3	196	146

З них маловідходні, ресурсозберігаючі, та безвідходні	172	208	215	224	107,7	104,2	16	9
Освоювали виробництво інноваційних видів продукції	1372	630	614	704	111,7	114,7	74	90
З них нових видів техніки	202	156	188	196	125,6	104,3	40	8

У порівнянні між вдосконаленням методики виробництва продукції із залученням інновацій у технологічній сфері та освоєнням виробництва нової продукції більша кількість підприємств у 2012 році в порівнянні з 2005 роком використовувала саме перший метод здійснення інноваційної діяльності. Так, впровадження новітніх технологій у виробництві використовувало у 2012 році на 196 підприємств більше, ніж у 2005 році, та на 146 підприємств складає різниця між 2009 роком. Таким чином, кількість підприємств із впровадженням технологічних інновацій у своєму виробництві стрімко зростала саме за останні роки досліджень. Це означає, що менеджмент інноваційно-активних підприємств все більше приділяє увагу залученню інновацій до виробничих процесів.

В той же час, присутнє повільне збільшення чисельності підприємств, які створювали інноваційні вироби. В порівнянні з 2005 роком таких підприємств у 2012 році збільшилось лише на 74 одиниці. Тому важливим є розвиток саме такого напрямку інноваційної діяльності, адже розширення номенклатури продукції, що випускає підприємство, інноваційними позиціями є шляхом до приднання такого виробництва до статусу інноваційно-активних.

Встановлені залежності розвитку інноваційно-активних підприємств підтверджуються також і діаграмою відсотків кількості промислових підприємств [4,6], що впроваджували інновації за період з 2000 по 2012 роки, яка представлена на рис. 1.

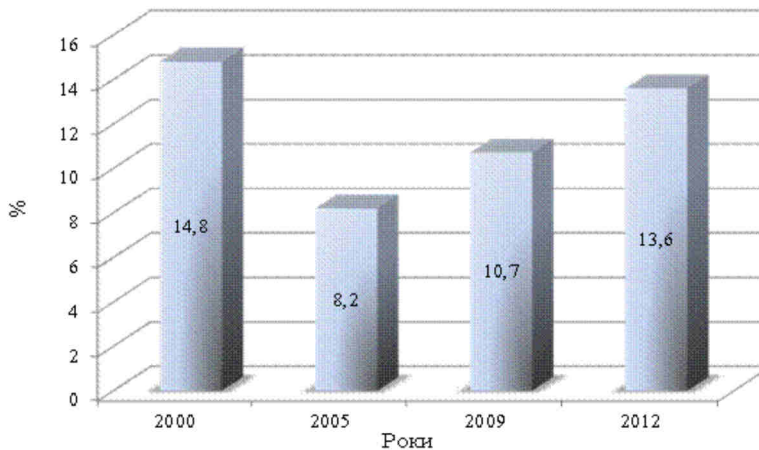

Рис. 1. Діаграма відсотків кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації до загальної кількості підприємств

З графіку на рис. 1 видно, що відсоток інноваційно-активних підприємств серед загальної кількості промислових підприємств зростає після 2005 року, що підтверджує тенденцію залучення інновацій до процесів виробництва на виробничих підприємствах України.

Цікавими є аналіз, що ілюструє інноваційну активність підприємств за формою власності: серед підприємств колективної власності – 16-17%, державної власності – трохи більше 15%, власність міжнародних організацій – 10-11%, приватні підприємства – 8%, підприємства комунальної форми власності – до 5%. Кількість підприємств за організаційно-правовою формою власності у відсотках наведено в табл.2. Отже, як бачимо з таблиці 2 і наведених цифр, найбільший показник інноваційної активності у підприємств колективної форми власності.

Таблиця 2.
Кількість інноваційно-активних підприємств за організаційно-правовою формою власності, % [4]

Галузь діяльності	За формами власності				
	Державні	Комунальні	Одноосібні	Колективні	Власність міжнародних організацій
Промисловість	2,84	3,32	27,00	66,22	0,92
Торгівля	0,72	1,34	38,10	59,0	0,84
Фінансова діяльність	3,89	1,00	10,42	83,82	0,87
Охорона здоров'я	10,92	29,66	11,30	47,61	0,51

Серед факторів, що стримували інноваційну діяльність, фахівці визначають такі: нестача власних коштів, на це вказали майже 81,7% промислових підприємств; недостатня фінансова підтримка держави – 50,9%; великі витрати на інновації – 49,3%; недосконалість законодавчої бази – 33,5%; високий економічний ризик – 32,5%; тривалий термін окупності інновацій – 30%; нестача інформації про нові технології – 17,1%; відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями – 16,7%; нестача інформації про ринки збуту – 15,2%; відсутність попиту на продукцію та несприятливість підприємств до нововведень – 14,4%; відсутність кваліфікованого персоналу – 13,7% [2].

Як бачимо, основною причиною низького рівня інновацій підприємства вважають нестачу коштів. Разом з тим, в цілому на інноваційну діяльність підприємств України було витрачено більше 3 млрд.грн., з яких на здійснення технологічних інновацій прийшлося майже 64%.

Майже третина коштів прийшлися на інноваційну діяльність в машинобудівній галузі, 18,4% приходить на харчову промисловість та перероблення сільськогосподарської продукції, 15,9% - на металургію та оброблення металів, 8,7% - виробництво електроенергії, газу та води, 7,2% - добувну промисловість.

Основним джерелом фінансування технологічних інновацій стали власні кошти підприємств. За рахунок коштів державного та місцевого бюджетів інноваційні роботи виконувала незначна кількість підприємств – від 2% до 4% в різні роки. Має деяку тенденцію до зростання частка фінансування інноваційних робіт вітчизняними (3,7%) та зарубіжними (4,2%) інвесторами. Кредити для розвитку інноваційної діяльності використано вітчизняними підприємствами на 18% загального обсягу фінансування.

Серед регіонів більше коштів на інновації витрачали у Донецькій – 807,7 млн. грн. (26,4% від загального обсягу інноваційних витрат), Харківській – 398 млн. грн. (13%), Дніпропетровській – 315,3 млн. грн. (10,3%), Миколаївській – 287,9 млн. грн. (9,4%), у місті Києві – 283,3 млн. грн. (9,3%) [5].

В цілому розподіл підприємств, що здійснювали ті чи інші інновації, за результатами впливу інноваційної діяльності на їх розвиток, представлено в таблиці 3 [4], з якої видно, що інноваційні процеси досить суттєво впливають на діяльність промислових підприємств, які здійснюють певні інновації.

Таблиця 3.
Розподіл підприємств за видами інноваційної діяльності [4]

Вид інноваційної діяльності	Всього підприємств	% до кількості інноваційно-активних підприємств
1	2	3
Заміна знятої з виробництва застарілої продукції	398	26,6
Розширення асортименту продукції	1152	77,0
Збереження і розширення традиційних ринків збуту	907	60,6
Створення нових ринків збуту в Україні	685	45,8
Створення нових ринків збуту за межами України	436	29,1
Забезпечення відповідності сучасним правилам і стандартам	736	49,2
Підвищення гнучкості виробництва	575	38,4
Зростання виробничих потужностей	544	36,4
Скорочення витрат на заробітну плату	160	10,7
Скорочення матеріальних витрат	291	19,5
Скорочення енергетичних витрат	350	23,4
Зниження забруднення навколишнього середовища	432	28,9
Поліпшення умов праці	553	37,0

Аналіз даних щодо інноваційної діяльності в Україні за останні роки показав, що ні інтенсивність, ні якісний рівень інноваційних процесів не відповідають основним завданням стратегічного курсу інноваційного розвитку національної економіки. Але, незважаючи на загальні незначні масштаби інноваційної діяльності, слід відзначити позитивний вплив впровадження інновацій на економічні показники виробництва. Так, більше 90% підприємств, що впроваджували інновації, отримали приріст обсягів продукції, підвищили свою конкурентоспроможність та розширили ринки збуту: 60% підприємств замінили застарілу продукцію новими видами, більше 43% знизили матеріало та енергомісткість продукції, 35% впровадили нові технології, направлені на охорону навколишнього середовища.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, до основних напрямів підвищення інноваційної активності підприємств України, варто зарахувати:

- законодавчі зміни щодо системи пільг та стимулів у галузі інноваційної діяльності;
- створення інноваційної інфраструктури на загальнодержавному та регіональному рівні, яка б забезпечувала ефективне використання науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності підприємств (бізнес-інкубатори, технопарки, центри трансферу технологій);
- розвиток та посилення дії фінансово-кредитних інститутів, що забезпечують безперервність фінансування інноваційних проектів (венчурні компанії, інноваційні фонди);
- формування сучасної організаційної структури управління за здійсненням інноваційної діяльності на загальнодержавному, регіональному рівні та на рівні підприємства;

– використання маркетингових підходів щодо вивчення майбутніх потреб у нових товарах та послугах;

– підготовка висококваліфікованих працівників та залучення їх в активні галузі для створення нових технологій;

– активізація міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва [6].

Реалізація запропонованих заходів дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Висновки. Отже, щоб створити системний стимулюючий механізм інноваційної активності, потрібно досліджувати світовий досвід стимулювання інноваційної діяльності та адаптувати його до вітчизняних умов розвитку економіки і впроваджувати у промисловість.

Необхідно вдосконалювати правове забезпечення інновацій, що створить умови для реалізації інноваційних ідей. Доцільно розвивати інфраструктуру ринку інновацій; підвищувати мотивацію розробників здійснювати інноваційну діяльність; прагнути до досягнення рівня інноваційних розробок, відповідного світовому або перевищувати його.

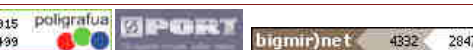
Принципове поєднання наведених заходів дасть можливість визначити, наскільки важливою є активність інноваційної діяльності в Україні для швидкого подолання наслідків економічної кризи та забезпечення ефективного розвитку держави.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності національної економіки має потребу в поетапній зміні її переважно експортно-сировинної структури, переорієнтації інвестиційних потоків на інноваційну сферу, впровадження високих технологій, формування в Україні основ інноваційної моделі розвитку й економіки знань. Ключовим стратегічним завданням формування інноваційної моделі розвитку української економіки повинне стати використання сучасних інноваційних технологій як єдиного можливого напрямку успішного ведення конкурентної боротьби національних суб'єктів господарювання на внутрішньому й зовнішньому ринках [1].

Список використаних джерел

1. Гаврилова О.А., Фріцберг М.В., Чередниченко В.І. Сучасний стан та проблеми розвитку інноваційної активності підприємств в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/060.pdf>
2. Гросул В.А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні / В.А. Гросул // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – Т. 1. – С. 76–82.
3. Ключник А.В. Організаційно-економічне забезпечення залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки Миколаївської області / А.В. Ключник, М.Д. Бабенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2008. – вип. 1. – С. 31-37.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Проект «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.doc.
6. Сидорчук І.П. Оцінка сучасного стану інноваційного розвитку промислових підприємств України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/44.pdf>

Стаття надійшла до редакції 01.03.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"